

Atıf - Reference: Canpolat, Ömer (2021) Ötekileştirilme tartışmaları bağlamında yaşlılık ve yaşlılığa bakış açısının incelenmesi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(11): 81-104.

Araştırma makalesi / Research article

Ötekileştirilme tartışmaları bağlamında yaşlılık ve yaşlılığa bakış açısının incelenmesi

Ömer Canpolat*

Öz

Bu çalışmanın amacı, ötekileştirilme tartışmaları bağlamında yaşlılık ve yaşlılığa bakış açısı arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler ışığında konuyu sosyolojik ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Buradan hareketle çalışmada yaşlılık ve yaşlılığa bakış açısı, ötekileştirilme tartışmaları bağlamında birbiriyle ilişkilendirilerek; elde edilen bulgular ve bu bulgulara bağlı olarak da eleştirel bakış açısıyla bir değerlendirme yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgular araştırmacı tarafından geliştirilen, ilk defa her yaş grubundaki bireylerin görüşlerini belirlemeye yönelik olan ve elektronik ortamda dağıtılan anket ile toplanmıştır. 440 kişinin katıldığı çalışmada genel olarak farklı yaşlardaki katılımcıların yaşlı bireylere bakış açılarının olumlu olduğu, yaşlı bireylerin aileye ve devlete yük olmadıklarını belirttikleri, yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiği, topluma bir katkıları olmadıkları ve günlük hayatta yer almamaları gerektiği önermelerine katılmadıkları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Ötekileştirilme, yaşlılık, yaşlılığa bakış açısı, yaşlı ayrımcılığı

Examining ageing in the context of discussions of otherization and perspective of ageing

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between ageing in the context of discussions of otherization and perspective of ageing and to evaluate the subject from a sociological and critical point of view. Based on this, in the study the perspective of ageing and ageing were related to each other in the context of discussions about otherization; depending on the obtained results, assessments and recommendations have been made from a critical point of view. The data obtained from research done by using scanning model, which is a quantitative research method, and electronically distributed by a survey which was developed by the researcher for the first time to determine the views of individuals in each age group. The study, which involved 440 people, found that participants of different ages generally had positive perspectives on older people, older people were not stated as a burden on the family or the state, and also, they disagreed with suggestions that older individuals should only worship, have no contribution to society, and should not be involved in daily life.

Keywords: Othering, ageing, perspective on ageing, ageing discrimination

---

* Dr., Öğretmen, Pendik Sabahattin Zaim İmam Hatip Ortaokulu, omercanpolat@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1813-909X

Giriş

Ötekileştirme günümüz dünyasında ve toplumlarında farklı şekillerde ortaya çıkan bir problem olarak görülmektedir. Bireylerin ya da grupların sahip oldukları birçok özellikten (cinsiyet, din, dil, ırk, etnisite, kültür, engellilik vb.) kaynaklı maruz kaldıkları bir ötekileştirme olgusundan söz edilebilir. Ötekileştirmeye sebep olan bu durumların yanı sıra yaşlılık ile ilgili de bireylerin ötekileştirildikleri gerçeği vurgulanmalıdır. Ötekileştirme ya da ötekileştirilme nosyonu, genel olarak, bir farklılaştırma ve ayrıştırma düşüncesinin (Nahya, 2011: 30) yanı sıra, farklı kimliklerin ve ötekilerin yaratılması (Bauman, 2005: 119, aktaran Selçuk, 2012: 93), karşıdaki bireye yönelik bir etiketlenmenin yapılması (Aker, Dündar ve Pekşen, 2007: 85) ve karşısındaki bireylerin haklarını sınırlandırması/yok etmesi (Kılıç, 2008: 148) şeklinde tanımlanmaktadır. Burada özellikle bir “Öteki” yaratma sürecinden söz edilebilir ve “Ben” (“biz”) ve “Öteki” kutupları bağlamında konumlandırılan “Öteki”, en temel noktada bir farklılaştırma eyleminin sonucu olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda ötekileştirme, bir düşünme ve algı biçimi (Nahya, 2011: 30) olarak ele alınmakla birlikte, başkalarının haklarını sınırlandırmak ya da yok etmek anlamına da gelen ötekileştirmede (Kılıç, 2008: 148); ötekileştirilenlerin genellikle negatif, değersiz ya da radikal olarak gösterildiği, az da olsa olumlu idealleştirme yoluna gidildiği (Alver, 2008: 228) vurgusu yapılmaktadır. Bu noktada bir “öteki” yaratmanın ortaya çıktığından söz edilebilir ve öteki nosyonu; “sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan, öbür, diğer, mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” (Türk Dil Kurumu tarafından “öteki” kavramının tanımı bu şekilde yapılmaktadır) şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle mevcut kültürün içinde dışlanmış olana vurgu yapılan söz konusu kavramda aynı zamanda kültürel, ırksal ve fiziksel farklılıklara dair, “Ötekiliğe” işaret eden bir betimleme olduğu (Morrison, 2019; akt. Canpolat, 2020: 5) görülmektedir. Öteki kavramı olumsuz bir anlam taşımakla birlikte, toplumsal ilişkiler içinde meydana gelen ‘biz’ ve onun karşısında olumsuzluklarla yüklü olarak var edilen ‘öteki’, sosyal ve psikolojik önyargıları keskinleştirdiği gibi, bu durum davranışlara ve uygulamalara da kaçınılmaz olarak yansımaktadır (Zuckermann, 2006, akt. Akşit vd. 2009: 14). Ayrıca biz olmanın gereği olarak etnik grup üyeleri dil, din ve kültür gibi değerlere sahiptirler ve diğer etnik gruplarla etkileşimlerinde farklılıklarını belirterek bir “öteki”lik duygusu taşırlar (Kurubaş, 2008: 14). Belirtildiği üzere başka bireyleri ötekileştirme olgusu, “ötekine-yönelimli kişilik”, sadece bir noktada kendini göstermez. Daha ziyade “Ötekine-yönelimli kişi kozmopolittir” (Riesman, 1950: 25; akt. Turner, 2014: 331) ve tüm toplulukların ellerinde herhangi bir gücün olup olmamasına bakılmaksızın bir öteki inşa ederek kendi doğrularını dayatmaya çalıştıkları (Morrison, 2019: 21) söylenebilir. Ayrıca birey özelinde bakıldığında; her bireyin içinde nefret olduğu ve bireyin bir ereği, bir erekliliği istediği -hınç duyarak ve dünyayı olduğu haliyle tümünden reddederek de olsa (Baudrillard, 2002: 97) bir gerçekliğin olduğu vurgulanabilir.

Farklı zaman ve mekânlarda ortaya çıkan öteki yaratma durumunun genellikle gençlerin davranışlarından kaynaklandığı belirtilmekte ve söz konusu bu öteki yaratma konusunda Baudrillard; ötekiliğin ani olarak, yeniden ve başka biçimlerde, yetişkinlerin bakış açısını görmeyen ve yetişkinlik kaygısı taşımayan bir kuşağın büyük ve ölümcül bir suç ortaklığı şeklinde ortaya çıktığını, ayrıca bu bireylerin kendisi için özerkliğini kazanmaya çalıştığını ve kendisiyle dayanışma halinde olduğunu hissetmediği yetiškine karşı cephe aldığı (2002: 105) vurgusunu yapmaktadır. Vurgulanan durumun yakın zamanda ortaya çıkan virüs nedeniyle görüldüğü ve modern dünyada ortaya çıkan bu

öteki yaratma gerçeği geçmişte olduğu gibi günümüzde de bireyler arası, gruplar arası ve toplumlar arasında görülebilmekte ve bu duruma sebep olarak modernitenin birey, benlik ve bireysel-kimlik gibi karakteristik özelliklerinin yanı sıra (Giddens, 2014: 103), bireylerin dil, din, ırk, cinsiyet vb. özelliklerinden dolayı ötekileştirildikleri ya da ayrımcılığa uğradıkları ifade edilebilir (Canpolat, 2020: 6). Sayılan bu özelliklere ek olarak, günümüz dünyasında ötekileştirmenin farklı biçim ve boyutlarının yanı sıra, özellikle yaşlı bireylere yönelik artan bir ötekileştirmenin de varlığından söz etmek mümkündür. Ayrıca yaşlı bireylere yapılan ayrımcılığın cinsiyet veya ırk ayrımı yapılmadan yaşlı olan tüm bireylere yönelik bir ayrımcılık (Tekin-Kaya ve Örsal, 2017) olduğu belirtilmektedir. 2020 yılında ortaya çıkan Corona Virüs (ilk olarak 2019 yılı sonunda Çin'in Hubei eyaletinin başkenti ve en büyük şehri Wuhan'da görülen Covid-19) salgınında (salgın ile ilgili ayrıntılı bilgiye "https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1" sayfasından ulaşılabilir) yaşlı bireylerin risk grubunda olmasından dolayı birçok toplumda hedef haline geldikleri medyaya yansımış ve bireylerin davranışlarında "şeytansı bir ötekilik tehdidi" (Baudrillard, 2002: 59) olduğu görülmüştür. Oluşan durum karşısında toplumun farklı kesimlerinin tepki gösterdiği görülmüş ve farklı grupların ya da bireylerin birbirlerini dışlamasına son verilmesi gerektiği birçok otorite tarafından belirtilmiştir. Özellikle yaşlı bireylere yönelik bir ötekileştirme söz konusu olduğunda akla gelen bireylerin birbirlerine saygı duymaları ve kültürel değerlerdir. Ötekileştirme olgusuyla karşılaşılacak/ karşılaşılmayan toplumlarda bireylerin birbirlerine karşı saygı anlayışları ve kültürel değerlerin de önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Farklı duyarlılıktaki evrenselliğin gerektirdiği, herkese karşı eşdeğer saygı, ötekini aynı-yapmayan (nicht-nivellierend) ve ötekine resmî yollarla müdahale etmeyen bir dâhil ediş biçiminde kendini gösterir (Habermas, 2012: 221). Kendiliğinden oluşması beklenen saygıyla birlikte, öte yandan kültürel bir olgudan da söz edilebilir; buradan hareketle "ölümcül özdeşleştirmeden, kültürümüzün devingenliği karşısında mahkûm olduğumuz bu otistik içine kapanıklılıktan kurtulmaya çalışır. Çünkü bu kültür hınç duyma kültürüdür, ama aynı kültürün içinde, ötekine duyulan hıncın arkasında, kendimize karşı duyulan hıncın, kendimizin ve benzerin diktatoryasına karşı duyulan hıncın olduğunu tahmin etmek gerekir ve bu hınç kendi kendimizin yıkımına dek gidebilir" (Baudrillard, 2002: 96-97). Denilebilir ki, bireyler arasında oluşan bir ötekilik ayrımı bireyin aslında kendisini yok etmesiyle sonuçlanabilir.

Öte yandan evrensel bir süreç olan yaşlanma bütün dünyada ve tüm canlılarda yaşanan bir gerçekliktir. Giddens'in belirttiği gibi; yaşlanmayı incelemek biraz hareketli bir hedefi incelemeye benzetilmektedir. İnsanların yaşlanmasıyla birlikte toplum ve yaşlı olmanın anlamı da değişir (Riley vd. 1988'den akt. Giddens, 2008: 221). Yaşlanma; sosyolojik olarak, insanları etkileyen biyolojik, ruhsal ve toplumsal süreçlerin birleşimi (Abeles ve Riley, 1987; Atchley, 2000'den akt. Giddens, 2008: 221) şeklinde tanımlanabilir. Aynı zamanda farklı toplumların yaşlı bireylere bakış açılarının farklı olduğu söylenebilir. İnsanların bu süreçte yaşlanma ile ilgili algıları, yaşlı bireylere bakış açıları, karşılaştıkları problemler, tecrübeleri, beklentileri vb. durumlar önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda özellikle modern zamanların etkisiyle toplumun farklı özelliklere sahip bireylere yaklaşımları, sosyal ve kültürel faaliyetlerdeki azalma, hastalık gibi bir takım yaşlılık problemleri ve yaşam koşulları, ekonomik şartlar yaşlı bireylerin sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Denilebilir ki; bireylerin yaşlanması ya da yaşlılık, tüm dünyada olduğu gibi, sosyolojide ya da başka alanlarda farklı olarak tanımlansa da ve yaşlı bireylerin yaş grupları farklı yaş aralığı olarak ifade edilse de yaşlılığın beraberinde bazı sorunlar getirdiği bilinmektedir. Söz konusu sorunlar yaşlı bireylerin günlük

hayatlarındaki etkinliklerini de olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca bireyin başkalarına ihtiyaç duyması ya da mecbur olma durumu ortaya çıkmakta ve bağımsız hareket edememesi kaçınılmaz olarak karşısına çıkmaktadır. Özellikle bağımsız hareket edebilme yönünde kısıtlılıkları bulunan bireyler sosyal, kültürel, ekonomik, politik, dini hayata diğer insanlardan farklı olarak daha az katılım sağlamak durumunda kalmaktadırlar (Anon, 2000, akt. Tural ve Üstün, 2009: 1). Benzer şekilde, yaşlı bireylerin yaşam alanları; kentin yapısı, salgın hastalıklar, yaşlanmadan kaynaklı hastalıklar, sosyal ilişkiler, üretime katılamama, insanların birbirlerine yaklaşım biçimleri gibi birçok nedenden dolayı bireylerin daha çok eve hapsolmesi üzerine kurulmakta ve özellikle belli bir yaşın üzerindeki insanlar için yaşam alanlarının ve üretim imkânlarının kısıtlı olması, ortak yaşam alanlarının yaşlılara göre tasarlanmamış olması, toplum ya da kişilerin yaşlı bireylere bakış açıları onlar için hayatı daha fazla zorlu bir hale getirmektedir. Bu bağlamda yaşlılara yönelik toplumun her kesiminden bireyin düşüncesinin ne olduğu önemli olarak görülmekte ve doğrudan belli bir yaşın üzerinde olan bireylerle çalışmak yerine “farklılığı anlamak için farklı olan değil, olağan olana bakmak” (Goffman, 2018: 178) söyleminin de gerekliliğinden hareket edilmiştir. Buradan hareketle yaşlılık kavramının tanımına bakıldığında; özellikle vurgulanan nokta belli bir yaşın üzerine çıkılmasıdır. Öncelikle, yaşlanma, bütün canlılarda oluşan fizyolojik bir süreç (Ersanlı ve Kalkan, 2008: 3) olarak tanımlanmasının yanı sıra zamanın geçişine bağlı olarak, hastalık söz konusu olmaksızın ortaya çıkan anatomik yapı ve fizyolojik işlev değişiklikleri (Güler, 1998: 105) şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, “genel bir ifadeyle, insan varlığının biyolojik bir evresi olarak tanımlanan yaşlılığın, insan bedeninin değişimlerine paralel olarak toplumsal ilişkiler bütününden etkilenen ve bu ilişkileri etkileyen bir nitelik taşıdığı” (Köse ve Erkan, 2014: 43) söylenebilir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO: DSÖ), hücre ve dokulardaki yıpranmalara bakarak yaşlılık dönemini üç başlık altında incelemekte ve yaşlılık, “65 yaş ve üzeri” olarak tanımlanmaktadır. Bu yaş sınıflamaları için 65-74 yaş arası yaşlılık, 75-84 orta yaşlılık, 85 ve üzeri ileri yaşlılık olarak kabul edilmektedir (DSÖ, 2002, akt. Köse ve Erkan, 2014: 43). Bu yaş sınıflamalarını güncelleyen DSÖ, 2017 yılından itibaren yayınlanan yazıda yaşlı tanımı için 65 olan yaş sınırı 80 (DSÖ, 2017) olarak belirtmiştir. Türkiye’de de “65 yaş ve üzeri” grubundaki nüfus “yaşlı nüfus” olarak tanımlanmakta ve ekonomik anlamda “bağımlı nüfus” (TÜİK, 2020) şeklinde kabul edilmektedir. Yaşlı tanımı için yaş sınırı tartışmalı olmakla birlikte özellikle salgın döneminde 65 yaş ve üzeri bireylerin tehlike kaynağı olarak algılandıkları görülmüştür. Burada istenilmediği halde de olsa bir ötekileştirme olgusundan söz edilebilir; çünkü alınan kararlar doğrultusunda yaşlı olarak addedilen kesim toplumdan ve kendilerinden olabildiğince uzakta (Parlak, 2015: 32) tutulmaya çalışılmıştır. Verilen tanımlar göz önüne alındığında yaşlılık ya da yaşlanmanın; bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Yaşlanmanın, yaşam boyu süren bir olgu olmasının yanı sıra, yaşlılık tanımı, kültürel duruma ve sosyal özelliklere göre toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Birçok benzer tanım yapılmakta ve genel olarak vurgulanması gereken nokta; yaşlanma olgusunun üretimden ayrılmak şeklinde değil, tam tersine yaşlı bireylerin her türlü bilgi, birikim ve tecrübelerinden yararlanılması gereken bir dönem olarak görülmesidir. Ayrıca, “geleneksel toplumlarda doğal bir süreç olarak kabul edilen yaşlılık, günümüz modern toplumlarında çoğunlukla sorunsal olarak algılanmakta” (Koroğlu ve Koroğlu, 2015: 812), yaşlı bireyler özellikle üretim aşamalarında yer almadıkları için olumsuz düşüncelere kapılabilmekte ve bu düşüncenin kendilerini kötü hissetmelerine neden olduğu bilinmektedir. Yaşlı birey, kendi kapasite ve yeteneklerinin işe yarar olduğunun farkında olma performansını ne kadar yüksek tutabilirse yaşama o

kadar sıkı bağlanabilir (Kalaycıoğlu vd., 2003; Baran, 2001, akt. İçli, 2010: 2). Ayrıca yaşlı bireylerin topluma aktif bir şekilde katılım göstermeleri, yaşlılık dönemini olumlu etkilediği (Aközer vd., 2011: 103-127) belirtilmektedir. Bunun yanında toplum için yaşlıların varlığının ve toplumsal yaşlanmanın bir sorun olmadığı (Arun, 2015; 2016: 29) ve yaşlılığın bir hastalık olmadığı (Akçay, 2011: 20) bilinmelidir. Aynı zamanda toplum içerisinde saygı duyulan, tecrübelerinden yararlanan, olduğu gibi kabul edilen ve ötekileştirilmeyen bireyin hem kendisi hem de yaşadığı toplum ile barışık olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan birbirine benzemeyen ya da farklı yaş grubundaki bireylerin, farklılıkları problem olarak görmeleri toplumun sağlıklı işleyişinin engellenmesine yönelik davranışlar olarak değerlendirilebilir. Toplum bir bütün olarak ele alındığında (ki söz konusu bu görüşün öncülerinden olan Comte (1798-1857); bu bakış açısının bireylerin bencil duygularının önüne geçerek toplumla bütünleşmesini sağladığı ve insanın kendisine yabancılaşmasını önlediğini (Mortensen, 2004: 117; akt. Kuyucuoğlu, 2015: 677) belirtmektedir); toplumu meydana getiren bireylerin tüm farklılıklarına rağmen birlikte yaşama zorunlulukları olduğu söylenebilir. Bu bağlamda; “benzeriyle yaşayan benzeriyle yok olup gider, değiş-tokuşun, karşılıklı ilişkide bulunmanın, ötekiliğin olanaksızlığı, bu gizil, şeytansı, kavranılamaz bir başka ötekiliği doğurur, bu “Mutlak Öteki”nin adı virüstür, basit öğelerden ve alabildiğine yeni bir nüksedisten oluşur” (Baudrillard, 2002: 12) eleştirisi yapılabilir. Bauman’ın da belirttiği gibi; kişi, kendi benzersizliğinin en iyi şekilde gelişebilmesini sağlayan, farklılığı koruyan öteki kimliklerin savunulmasını kabul etmesi ile mümkündür (Bauman, 2005: 119, akt. Selçuk, 2012: 93). Öte yandan bir öteki yaratma durumunun beraberinde damgalamayı da meydana getirdiği söylenebilir. Benzer şekilde damgalanmanın ötekileştirmeyi meydana getirdiği ve damgalanmış olan ile normal olanın birbirlerinin ötekisi şeklinde gösterildiği ve her ikisinin de birlikte aynı bütünlüğe ait (Goffman, 2018: 181) olduğu belirtilebilir. Damgalanmış insan, tam olarak kabul edilmediği, hor görüldüğü, farklı muamele yapıldığı bir toplumda yaşamayı öğrenirken, özel bir ahlaki kariyerden, özellikle sancılı bir sosyalleşme sürecinden geçmek zorundadır (Slattery, 2014: 190). Ayrıca yaşlı bireylerin ötekileştirilmesi de tıpkı damgada (stigma) olduğu gibi, “toplumdaki diğer kişilerin ‘tepkisi’yle oluşan toplumsal bir etiket” (Slattery, 2014: 191) olarak görülebilir/düşünülebilir.

Ötekileştirilme tartışmaları bağlamında yaşlı bireylere bakış açısının incelenmesi ile toplumun hemen tüm kesimlerinin düşüncelerini öğrenmeye yönelik yapılan bu çalışmanın yanı sıra, yaşlanma/yaşalma ve/veya yaşlılık konuları bağlamında ele alınan çalışmalar farklılık göstermesine rağmen sonuçların benzer şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda genel olarak üzerinde çalışılan konular; hastalık, yalnızlık, toplumla bütünleşememe, aile bireyleri ile ilişkiler, kent yaşamına katılım, gençlerin yaşlı bireyler ile ilgili düşünceleri, yaşlı bireylerin yaşama dair görüşleri, beklentileri vb. şeklinde sıralanabilir. Buna paralel olarak alanda yapılan çalışmaların; yaşlılığın algılanması (Minichiello vd., 2000); yaş-yaşlı ayrımcılığı (Palmore, 2001; Heuvel ve Santvoort, 2011; Yıldız vd., 2017); kırsal ve kentsel alanlarda yaşlanma ve yaşlılık (Gönüllü-Taşkesen, 2017); hemşirelik bölümü öğrencilerinin, hemşirelerin ve öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları (Soderhamn vd., 2001; Herdman, 2002; Hweidi ve Al-Hassan, 2005; Altay ve Aydın, 2013; Topaz ve Doron, 2013; Bodner ve Lazar, 2008; Güven vd., 2011; Köse vd., 2014; Boz vd., 2017; Şahin ve Demirel, 2018); gençlerin yaşlılığa ilişkin düşünceleri (Loretto vd., 2000; Karaağaç vd., 2018); bireylerin yaşlılıkla ilgili beklentileri (İletmiş ve Arpacı, 2017; Göktaş, 2019; Aközer vd., 2011);

yaşlılık olgusu (Ak, 2016); yaşlılık ve yaşlılığın değerlendirilmesi (İçli, 2010); huzur evinde yaşayanların duygu ve düşünceleri (Öğüt vd., 2015); yaşlı bakım personellerinin yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin tutumları (Arun ve Pamuk, 2014); bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutum düzeyleri (Kaçan vd., 2015) gibi konularda yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu çalışmada ise özellikle modern toplumlarda görülen ötekileştirme gerçeğinin yaşlı bireyler bağlamında ele alınarak bireylerin düşünceleri sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Bireylerin yaşlılık ve yaşlı bireylere ilişkin bakış açıları nasıldır?
2. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
3. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları mezuniyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları yaşadıkları şehre göre farklılaşmakta mıdır?
7. Bireylerin yaşlılara ilişkin bakış açıları birlikte yaşadıkları yaşlı bireyin olup olmamasına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma modeli

Farklı yaş gruplarındaki bireylerin yaşlı bireylere yönelik bakış açılarının incelendiği bu çalışmada, araştırma probleminin çözümüne yönelik olarak geliştirilen yöntem; problemin doğasına ve araştırma amacına göre seçilerek (Creswell, 2014), nicel araştırma yöntemlerinden anket (survey/soru) tekniği ve buna bağlı olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modelleri; geçmişte gerçekleşen ya da halen devam eden bir durumu olduğu biçimiyle tasarlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama modelinde çalışmada yer alan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmaktadır (Karasar, 2012: 79). Ayrıca betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012: 59). Çok sayıda kişiyle gerçekleştirilen tarama çalışmaları Büyüköztürk vd. (2014) tarafından belirtildiği gibi, çalışmaya katılan bireylerin bir konu ya da duruma ilişkin görüş, tutum, yetenek, beceri ve ilgi gibi özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılabilir. Bu bağlamda farklı yaş grubundaki bireylerin yaşlı bireylere yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla “Ötekileştirilme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısının İncelenmesi Anketi” kullanılarak tarama araştırması yöntemi ile veriler toplanmıştır.

Çalışma grubu/Evren ve örneklem

Çalışma grubu farklı yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Söz konusu çalışma grubu oluşturulurken farklı bölgelerde yaşayan bireylere elektronik ortamda (e-posta, sosyal medya araçları) geliştirilen anket formu gönderilerek gönüllü olarak doldurmaları istenmiştir. Ankete katılım gösteren bireyler farklı yaş gruplarında, farklı cinsiyetlerde,

farklı meslek sahibi, farklı şehirlerde yaşayan toplam 440 kişiden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında ankete katılan bireylere ait demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Dağılımı (N:440)

Özellik	Toplam (N: 440)	
	N	%
Cinsiyet		
Kadın	218	49,5
Erkek	222	55,5
Yaş Aralığı		
18 Yaş Altı	13	3,0
18-25 Yaş	98	22,2
26-30 Yaş	76	17,2
31-40 Yaş	163	37,0
41-50 Yaş	70	15,9
51-60 Yaş	15	3,4
61 ve Üzeri	5	1,1
Mezuniyet Durumu		
İlkokul	22	5,0
Ortaokul	19	4,3
Ortaöğretim (Lise)	52	11,8
Önlisans	33	7,5
Lisans	250	56,8
Lisansüstü	64	14,5
Meslek		
Serbest Meslek	20	4,5
İşçi	15	3,4
Memur	50	11,4
Öğretmen	191	43,4
Akademisyen	10	2,3
Emekli	6	1,4

Öğrenci	71	16,1
Diğer	77	17,5
Yaşadığı Şehir		
İstanbul	216	49,1
Kocaeli	36	8,2
Ankara	34	7,7
Mersin	22	5,0
Muş	21	4,8
Kahramanmaraş	15	3,4
Kars	14	3,2
Diğer	43	18,6
Birlikte Yaşanılan Aile Büyüğü		
Evet	94	21,4
Hayır	346	78,6
Toplam	440	100

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin dağılımların sunulduğu Tablo 1’deki verilere göre; çalışmaya 218 (%49,55) kadın ve 222 (%50,45) erkek (bu veriler TÜİK 2020 verileri ile de uyumaktadır; %50,2 erkek; %49,8 kadın) katılmıştır. Yaş aralığı değişkeni bağlamında en çok katılımın 31-40 yaş aralığındaki 163 kişiden oluştuğu görülmektedir. Mezuniyet durumuna bakıldığında 250 kişi ile en yüksek lisans mezunu bireyler dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra, en yüksek değerlere bakıldığında meslek olarak öğretmenler 191; şehir bazında (toplamda 45 şehirden katılımcı olduğu) sırasıyla en yüksek katılımın İstanbul (216); Kocaeli (36) ve Ankara (34) olduğu görülmektedir. Son olarak birlikte yaşadıkları yaşlı bireylerin olup olmasına yönelik olarak 346 kişinin hayır dediği, kalan 94 kişinin de evet dediği belirlenmiştir.

Veri toplama aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından konuya ilişkin literatür incelenerek hazırlanan, katılımcıların demografik bilgilerinin ve konuya ilişkin görüşlerinin belirlenmesini sağlayan “Ötekileştirilme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısının İncelenmesi Anketi” geliştirilmiştir. Ayrıca kapsam ve görünüm geçerliliği için anket alanındaki uzman kişilerin (PDR Öğretmeni, Türkçe Öğretmeni, Sosyoloji Bölümü Dr. Öğretim Üyesi, Eğitim Bilimleri Dr. Öğretim Üyesi, Türkçe Alanı Uzmanı) görüşlerine göre düzenlenerek kullanılmıştır. Bunun yanı sıra anket formunda yer alan önermelerin anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla önerme sayısının beş (5) katı (100 kişi) kadar kişiye uygulanmıştır. Yapılan bu ön uygulamadan

sonra 24 madde şeklinde düzenlenen anket formu uzmanların görüşleri ve ön uygulamadan sonra 20 maddeye düşürülmüş ve gerekli görülen ifadeler düzeltilmiştir. Bu bağlamda anketin güvenilirliği için bakılan Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı 0.81 olarak hesaplanmış ve bu değerle oldukça güvenilir düzeyde (Sipahi vd., 2008: 89) olduğu görülmüştür.

Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde katılımcıların demografik bilgilerinin belirlenmesine yönelik seçenekler; ikinci bölümde ise katılımcıların düşüncelerini ortaya çıkarmaya yönelik 20 ifade/önerme bulunmaktadır. Daha ayrıntılı bir şekilde ifade etmek gerekirse birinci bölüm; katılımcının cinsiyeti, yaşı, mesleği, yaşadığı şehir ve birlikte yaşadığı yaşlı bireylerin olması şeklinde sıralanmaktadır. İkinci bölümde; katılımcıların yaşlı bireylere ilişkin düşüncelerinin belirlenmesine yönelik hazırlanan 20 önerme bulunmaktadır. Veri toplama aracı farklı cinsiyet, yaş grubu, meslek, mezuniyet durumu ve şehirlerde yaşayan 218 kadın, 222 erkek olmak üzere toplam 440 kişiye uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan bireylere e-posta ve sosyal medya araçları üzerinden ulaşılmış ve araştırmanın amacı açıklanarak, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı bildirilmiştir. Araştırmanın örneklem kapsamına alınan katılımcılara anket formu 11-17 Nisan 2020 tarihleri arasında uygulanmıştır.

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Ankete Ait Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı

Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı	
Genel	.814

Tablo 2’de görüldüğü üzere anketin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.814’tür. Önergelerin birbiri ile tutarlı ve anket için gerekli olup olmadığına kanıt sunmak için yapılan madde-toplam ve madde-kalan korelasyon analizlerinde ulaşılan değerler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan Ankete Ait Madde-Toplam ve Madde-Kalan Korelasyon Analizi Sonuçları

Madde	Madde-Toplam	Madde-Kalan
1	.177	.134
2	.430	.294
3	.269	.189
4	.517	.332
5	.544	.415
6	.542	.467
7	.594	.490

8	.199	.100
9	.403	.263
10	.501	.375
11	.134	.144
12	.549	.397
13	.502	.384
14	.562	.385
15	.440	.299
16	.511	.343
17	.145	.108
18	.463	.302
19	.255	.117
20	.260	.147

* $p < .01$.

Tablo 3'te madde-toplam ve madde-kalan korelasyon katsayılarının anlamlı olduğu ($p < .01$), madde-toplam korelasyon katsayılarının $r = .145$ ile $r = .594$ arasında ve madde-kalan korelasyon katsayılarının $r = .100$ ile $r = .490$ arasında değiştiği görülmektedir.

Verilerin analizi

Çalışmanın verileri elektronik ortamdan alındıktan sonra çözümlemesi için M. Office Excel programına dönüştürülmüş ve analizin kolaylaştırılması için kayıt yapılarak SPSS 22 programına aktarılmıştır. Öncelikle verilerin güvenilirliği Cronbach Alpha ile test edilmiş, likert tipi derecelendirme sorularına ilişkin verilerin frekans, ortalama, yüzde ve standart sapmaları hesaplanarak betimsel analiz yöntemleri ile analiz edilerek dağılımlar incelenmiştir. Ayrıca farklı yaş grubundaki bireylerin yaşlılara bakış açılarının; cinsiyete, yaşa, mezuniyet durumuna, mesleğe, yaşadığı şehre ve birlikte yaşadığı yaşlı bireyin olup olmamasına göre değişip değişmediğinin incelenmesi amacıyla veriler bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü Anova testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet ve birlikte yaşanan yaşlı birey durumunun etkisi t testi; yaş, mezuniyet durumu, meslek ve yaşanan şehir durumunun etkisi ise varyans analizi (One-Way ANOVA) ile incelenmiştir. Bu amaçla tek yönlü varyans analizi sonuçlarının anlamlı çıktığı durumlarda, ortaya çıkan farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Post-Hoc LSD testi uygulanmıştır. İstatistiksel değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi (p) .05 olarak alınmıştır.

Bulgular ve tartışma

Çalışmanın amacına bağlı olarak verilen bulgular, alan yazında yapılan araştırmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle anketin frekans, ortalama, yüzde ve standart sapma değerleri, ardından da katılımcıların demografik bilgileri ile önermelere ilişkin görüşlerinin ilişkisi verilmiştir.

Tablo 4. Ötekileştirilme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısının İncelenmesi Anketinin Frekans (N), Ortalama (M), Yüzde (%) ve Standart Sapma (Ss) Araştırma Değerleri Dağılımı (N:440)

Önermeler	Tamamen Katılıyor (1)		Katılıyor (2)		Fikrim Yok (3)		Katılmıyorum (4)		Hiç Katılmıyorum (5)		M	Ss
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
1. Belli bir yaşa gelmiş bireylerin (65 yaş ve üzeri) yaşlı olduğunu düşünüyorum.	85	19,3	236	53,6	16	3,6	93	21,1	10	2,3	2,3	1,08
2. Genellikle yaşlı bireylerin üretime katkısı yoktur.	3	,7	69	15,7	26	5,9	265	60,2	77	17,5	3,7	,93
3. Yaşlı bireyler başkalarının yardımına muhtaçtır.	25	5,7	154	35,0	43	9,8	194	44,1	24	5,5	3,0	1,10
4. Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar.	5	1,1	71	16,1	44	10,0	276	62,7	44	10,0	3,6	,90
5. Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur.	1	,2	6	1,4	12	2,7	223	50,7	198	45,0	4,3	,63
6. Yaşlı bireyler gerekli durumlarda (toplumsal, ekonomik, politik vb.) doğru karar veremezler.	5	1,1	25	5,7	38	8,6	234	53,2	138	31,4	4,0	,85
7. Yaşlı bireyler sorunların üstesinden gelemezler.	2	,5	15	3,4	23	5,2	277	63,0	123	28,0	4,1	,69
8. Toplum içinde yaşlı bireylerin gerekli saygıyı gördüklerini düşünüyorum.	19	4,3	155	35,2	43	9,8	178	40,5	45	10,2	3,1	1,14
9. Sosyal ilişkiler konusunda yaşlı bireyler isteksizdirler.	7	1,6	46	10,5	65	14,8	249	56,6	73	16,6	3,7	,90
10. Yaşlı bireyler genç ya da yetişkin bireylerle anlaşamazlar.	9	2,0	41	9,3	46	10,5	257	58,4	87	19,8	3,8	,91
11. Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar.	69	15,7	288	65,5	35	8,0	38	8,6	10	2,3	2,1	,87

12. Yaşlı bireyler aile içinde sürekli sorun oluşmasına sebep olurlar.	4	,9	24	5,5	39	8,9	271	61,6	102	23,2	4,0	,78
13. Yaşlı bireylerin hem aileye hem de devlete yük olduğunu düşünüyorum.	0	0,0	7	1,6	14	3,2	161	36,6	258	58,6	4,5	,63
14. Yaşlı bireyler kendilerinden yapılmasını istenilenleri yap(a)mazlar.	2	,5	43	9,8	59	13,4	265	60,2	71	16,1	3,8	,83
15. Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum.	4	,9	18	4,1	17	3,9	161	36,6	240	54,5	4,3	,82
16. Yeni yaşam şartlarına yaşlı bireylerin uyum sağlayamadıklarını düşünüyorum.	12	2,7	90	20,5	69	15,7	208	47,3	61	13,9	3,4	1,05
17. Yaşlı bireyler aile üyelerine ya da çevredeki insanlara yardımcı olurlar (tecrübeleriyle ya da faydalarının dokunmasını isteme).	159	36,1	243	55,2	17	3,9	15	3,4	6	1,4	1,7	0,78
18. Yaşlı bireylerle yaşamın zor olduğunu düşünüyorum.	18	4,1	98	22,3	70	15,9	185	42,0	69	15,7	3,4	1,11
19. Yaşlı bireylere çalışma konusunda öncelik verilmemelidir.	30	6,8	145	33,0	10	23,0	131	29,8	33	7,5	2,9	1,09
20. Günlük hayatta yaşlı bireylerin yer almaması gerektiğini düşünüyorum.	11	2,5	31	7,0	12	2,7	152	34,5	234	53,2	4,2	,99
Genel Ortalama			3,57				Genel SS				1,12	

Çalışma kapsamında 45 ilde uygulanan anketin tüm maddelerine ilişkin frekans, ortalama, yüzde ve standart sapma değerleri Tablo 4'te görülmektedir. Tablo incelendiğinde; sadece 17 numaralı önermenin ters yönde işaretlendiği ve öte yandan sırasıyla en yüksek ortalama değerlerine ulaşılan önermeler (en yüksek ortalamaya sahip ilk dört önerme incelenmiştir); 13, 15, 5 ve 20 olarak sıralanmaktadır. Bu bağlamda verilen "Yaşlı bireylerin hem aileye hem de devlete yük olduğunu düşünüyorum" önermesinin 4,52 ortalama ile katılımcıların yaşlı bireylerin aileye ve devlete yük olmadıklarını düşündüklerini söylemek mümkündür. Genel olarak ekonomik gücünü kaybetmiş yaşlı bireylerin aileler tarafından yük olarak görüldükleri (Macnicol, 2006, akt. Tekin-Kaya ve Örsal, 2017) vurgulanmakta ve farklı sonuçların elde edildiği çalışmalarda yaşlı bireylerin bakım yükünün orta düzeyde olduğu (Karaağaç vd., 2018) saptanmış ve yaşlı bireylerin toplumda bağımlı bir grup ve yük olarak görüldükleri (Gething vd., 2004;

Tekin-Kaya ve Örsal, 2017) belirlenmiştir. Bir diğer en yüksek ortalamaya sahip önerme (M=4,39) “Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum” şeklindeki önermedir ve söz konusu bu düşünceye katılımcıların katılmadıkları görülmektedir. Oysa alanda yapılan çalışmalarda genellikle yaşlı bireylerin daha fazla ibadete yöneldikleri (Gönüllü-Taşkesen, 2017; Göktaş, 2019) belirlenmiştir. Araştırmada üçüncü yüksek ortalama (M=4,38) değerine sahip önerme “Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur” şeklindedir. Bu sonuç katılımcıların söz konusu önermeye katılmadıklarını ve Kalkınma Bakanlığı’nın (Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)) raporunda da yaşlı bireylerin topluma katkıda bulunmaları için gerekli adımların atılması gerektiğini vurgulamasının yerinde olduğunu göstermektedir. Bir diğer en yüksek ortalamaya (M=4,28) sahip önerme de “Günlük hayatta yaşlı bireylerin yer almaması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine yönelik ortaya çıkan sonuca göre katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu önermeye katılmadığı şeklindedir. Yaşlı bireylerin günlük yaşamda yer almamalarının (başka bir ifade ile ötekileştirilmeleri) sorunlar yaşamalarına neden olacağı (Öz, 1992. akt. Genç ve Dalkılıç, 2013: 465) bilinmektedir. Diğer taraftan ortalamaları düşük olan önermelere bakıldığında; öncelikle en düşük ortalama (M=1,78) ile “Yaşlı bireyler aile üyelerine ya da çevredeki insanlara yardımcı olurlar” önermesinin olduğu görülmektedir. Bu sonuç göstermektedir ki katılımcıların büyük çoğunluğu yaşlı bireylerin ailelerine ya da çevredeki insanlara yardımcı olma konusunda benzer fikirde olduklarıdır ve alandaki çalışmalar da bu sonucu destekler niteliktedir (Kalaycıoğlu vd., 2003; Karaağaç vd., 2018). Benzer şekilde en düşük ortalamaya (M=2,16) sahip bir diğer önerme ise “Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar” önermesine yönelik olmuştur ve bununla katılımcıların yaşlı bireylerin cinsiyetlerine bağlı olarak farklı zorluklar yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir. En düşük üçüncü ortalamaya (M=2,33) sahip önerme “Belli bir yaşa gelmiş bireylerin (65 yaş ve üzeri) yaşlı olduğunu düşünüyorum” önermesine katılımcıların büyük çoğunluğunun katıldığı yönündedir. Bu görüş, alanda yapılan çalışmalarda (Palmore, 2001; Köse ve Erkan, 2014; Ak, 2016; Yetiş ve Gürbüz, 2018) yaşlı bireylerin yaş sınırı olarak alınan yaş ile uyum göstermekte ve bireylerin/katılımcıların da verilen yaş sınırı üzerindeki kişilerin yaşlı birey olarak adlandırılması gerektiğini ifade ettiği görülmektedir. Son olarak “Yaşlı bireylere çalışma konusunda öncelik verilmemelidir” önermesine ilişkin katılımcıların düşünceleri dikkat çekmektedir. Bu önermeye ait ortalama (M=2,78) düşük olarak görülmesine ve önermeye katılan ile katılmayan katılımcıların sayılarının birbirine yakın olmasına rağmen, katılımcılar tarafından olumsuz bir durumun ifade edildiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların daha çok yaşlı bireylerin çalışma hayatında öncelik almaması gerektiği fikrine sahip oldukları söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında yaşlı bireylerin çalışma hayatına katılımlarında sorunlar yaşadıkları (Loretto vd., 2000; Çakır, 2008; Baybora, 2010) görülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri
(Kadın_N: 218; Erkek_N: 222; Toplam_N:440)

Önermeler	Kadın (M-SD)	Erkek (M-SD)	t	p
Genellikle yaşlı bireylerin üretime katkısı yoktur.	3,87-0,85	3,69-1,00	1,99	0,000
Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar.	3,77-0,83	3,51-0,95	2,94	0,000
Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar.	2,23-0,94	2,09-0,78	1,67	0,001

Tablo 5’te yer alan veriler incelendiğinde; kadın ve erkek katılımcıların “Genellikle yaşlı bireylerin üretime katkısı yoktur” ve “Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar” önermelerine ilişkin ortalamaları farklı olmasına rağmen kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde alanda gerçekleştirilen diğer çalışmalarda da bireyler için yaşlılığın hastalık anlamına geldiği (Genç ve Dalkılıç, 2013; Yetiş ve Gürbüz, 2018; Karaağaç vd., 2018) ve özellikle yaşlı bireylerin sürekli hasta olduklarını belirttikleri (Palmore, 2001; Ak, 2016) görülmektedir. Diğer taraftan “Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar” önermesine ilişkin kadınların ortalamaları daha yüksek olduğu görülmüş ve bu bulgu kadın katılımcıların söz konusu önermeye daha fazla katıldıkları şeklinde yorumlanabilir. Alanda yapılan çalışmalarda da toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlı bireylere yönelik bir ayrımcılığın (Dağ, 2016; Yelboğa, 2018) olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Birlikte Yaşanılan Aile Büyüğü Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri (Evet_N: 94; Hayır_N: 346; Toplam_N:440)

Önermeler	Evet (M-SD)	Hayır (M-SD)	t	p
Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar.	3,56-1,06	3,66-0,85	-0,95	0,001
Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur.	4,28-0,79	4,41-0,58	-1,75	0,043
Toplum içinde yaşlı bireylerin gerekli saygıyı gördüklerini düşünüyorum.	3,40-1,07	3,10-1,15	2,24	0,038
Yaşlı bireyler genç ya da yetişkin bireylerle anlaşamazlar.	3,85-1,10	3,84-0,85	0,06	0,006
Yeni yaşam şartlarına yaşlı bireylerin uyum sağlayamadıklarını düşünüyorum.	3,42-1,17	3,50-1,01	-0,68	0,018
Yaşlı bireylerle yaşamının zor olduğunu düşünüyorum.	3,55-1,27	3,39-1,07	1,20	0,028

Tablo 6’daki verilere göre; katılımcıların birlikte yaşadıkları aile büyüğü (65 yaş üstü) değişkeni özelinde verilen tüm önermelere ilişkin anlamlı bir fark bulunmuş ve katılımcıların “Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar” önermesine ilişkin evet diyenlerin

ortalamalarının (M=3,56); hayır diyenlere oranla (M=3,66) daha düşük olduğu görülmektedir. Bu veri katılımcılardan ailesinde yaşlı birey olmayanların söz konusu önermeye katılmadıklarını göstermektedir. Benzer şekilde “Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur” önermesine ilişkin evet diyenlerin ortalamlarının (M=4,28), hayır diyenlere oranla (M=4,41) daha düşük olduğu ve ailesinde yaşlı olmayan bireylerin olduğu katılımcılar yaşlı bireylerin topluma katkıları olduğu konusunda daha olumlu düşüncelere sahiptirler. Öte yandan “Toplum içinde yaşlı bireylerin gerekli saygıyı gördüklerini düşünüyorum” ifadesine ailesinde yaşlı birey olan katılımcıların daha çok katıldıkları görülmüştür. Bu veri yaşlı bireylerin toplum içerisinde yaşadıklarını doğrudan gözlemleyen bireylerin düşüncelerinin daha gerçekçi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Ünalın vd. (2012), tarafından yapılan çalışmada aile içinde yaşlı bireyler ile birlikte yaşayanların yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık puan ortalamlarının yaşamayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu veriye benzer şekilde “Yaşlı bireyler genç ya da yetişkin bireylerle anlaşamazlar” önermesine yönelik ortaya çıkan bulguda da görülmektedir. Ailesinde yaşlı birey olduğunu belirten katılımcıların ortalamlarının daha yüksek olduğu ve bunu belirten katılımcıların verilen önermeye daha çok katıldıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde “Yeni yaşam şartlarına yaşlı bireylerin uyum sağlayamadıklarını düşünüyorum” ve “Yaşlı bireylerle yaşamın zor olduğunu düşünüyorum” önermelerine ailesinde yaşlı birey olduğunu belirtenlerin daha çok katıldıkları görülmektedir. Özellikle yaşlı bireylerin yeni yaşam şartlarına uyum sağlayamadıkları ve buna bağlı olarak dışlandıkları yapılan araştırmalarda (Genç ve Dalkılıç, 2013; Çolak ve Özer, 2015) ortaya konulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri (1:18 Yaş Altı_N:13; 2:18-24 Yaş_N:98; 3:25-30 Yaş Altı_N:76; 4:31-40 Yaş_N:163; 5:41-50 Yaş Altı_N:70; 6:51-60 Yaş_N:15; 7:61 Yaş ve Üzeri_N:5; Toplam_N:440)

Önermeler	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması		F	p	LSD
	Gruplar Arası	Grup İçi	Gruplar Arası	Grup İçi			
Belli bir yaşa gelmiş bireylerin (65 yaş ve üzeri) yaşlı olduğunu düşünüyorum.	37,45	476,43	6,24	1,10	5,674	0,000	4-2 4-3
Yaşlı bireyler gerekli durumlarda (toplumsal, ekonomik, politik vb.) doğru karar veremezler.	10,40	307,80	1,73	0,71	2,440	0,025	4-2 4-3
Sosyal ilişkiler konusunda yaşlı bireyler isteksizdirler.	12,08	347,86	2,01	0,80	2,507	0,021	4-2, 3-2, 5-2
Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum.	14,30	281,09	2,38	0,64	3,673	0,001	2-1;2-7, 3-1;4-1, 4-3;4-7, 5-1;5-7, 6-1

Tablo 7’de görüldüğü üzere, verilen önermeler için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Post-Hoc LSD testi sonuçlarına göre; katılımcıların yaş değişkeni için verilen dört önermeden etkilendiği bulunmuştur. Verilen birinci ve ikinci önermeye ilişkin 31-40 yaş arası katılımcıların 18-24 ve 25-30 yaş arası katılımcılara; üçüncü önerme için benzer şekilde 31-40, 25-30 ve 41-50 yaş arası katılımcıların 18-24 yaş arası katılımcılara; 18-24 yaş arası olanların 18 yaş ve altı ile 61 yaş ve üzeri; 25-30 ve 31-40 yaş arası olanların 18 yaş altı olanlara; 31-40 yaş arası olanların 25-30 ve 61 yaş ve üzeri olanlara; 41-50 yaş arası olanların 18 yaş altı ve 61 yaş ve üzeri olanlara; 51-60 yaş arası olanların da 18 yaş altı olanlara oranla daha fazla katıldıkları görülmektedir. DSÖ tarafından 2017 yılına kadar 65 yaş ve üzeri bireyler yaşlı olarak tanımlanmalarına rağmen, sonrasında bu yaş sınırı 80 olarak değiştirilmiştir. Alanyazında 65 yaş ve üzeri bireyler yaşlı olarak incelenmekte (İletmiş ve Arpacı, 2017; Şahin ve Demirel, 2018; Sinav, 2020) ve bu çalışmada da bu görüş dikkate alınmıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Mezuniyet Durumu Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri (1:İlkokul_N:22; 2:Ortaokul_N:19; 3:Lise_N:52; 4:Önlisans_N:33; 5:Lisans_N:250; 6:Lisansüstü_N:64; Toplam_N:440)

Önermeler	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması		F	p	LSD
	Gruplar Arası	Grup İçi	Gruplar Arası	Grup İçi			
Belli bir yaşa gelmiş bireylerin (65 yaş ve üzeri) yaşlı olduğunu düşünüyorum.	15,88	498,00	3,17	1,14	2,768	0,018	1:6
Yaşlı bireyler başkalarının yardımına muhtaçtır.	18,58	522,13	3,71	1,20	3,089	0,009	3:2;5:2;6:2
Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur.	6,77	169,76	1,35	0,39	3,464	0,004	4:2;5:1;6:2
Yaşlı bireyler sorunların üstesinden gelemezler.	7,69	206,99	1,43	0,47	3,226	0,007	3-1;4-1;5:2;6:2
Sosyal ilişkiler konusunda yaşlı bireyler isteksizdirler.	18,99	340,94	3,80	0,78	4,837	0,000	5:6-1-3;6-4
Yaşlı bireyler genç ya da yetişkin bireylerle anlaşamazlar.	9,60	357,89	1,92	0,82	2,329	0,042	4-1;4-3;6-1;6-3
Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar.	14,08	320,13	2,81	0,73	3,819	0,002	1-5;1-6;3:4;4-6

Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum.	38,56	256,83	7,71	0,59	13,03	0,000	3:2;4:2;5:2;6:5
Günlük hayatta yaşlı bireylerin yer almaması gerektiğini düşünüyorum.	21,28	411,05	4,25	0,94	4,494	0,001	4-1;5:6;1-3

Tablo 8’de verilen önermeler için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Post-Hoc LSD testi sonuçlarına göre; katılımcıların mezuniyet durumu değişkeni bağlamında verilen ifadelerden etkilendiği bulunmuştur. Verilen birinci önermeye ilişkin ilkökul mezunu katılımcıların diğer tüm katılımcılara; ikinci önerme için lise, lisans ve lisansüstü mezunu katılımcıların ilkökul ve ortaokul mezunu katılımcılara; üçüncü önerme için önlisans mezunu olanların ilkökul ve ortaokul; lisans mezunu olanların ilkökul; lisansüstü mezunu olanların da ilkökul ve lise mezunu olan katılımcılara; dördüncü önerme için lise ve önlisans mezunu olanların ilkökul; lisans ve lisansüstü mezunu olanların ise ilkökul ve ortaokul mezunu katılımcılara; beşinci önerme için lisans ve lisansüstü mezunu olanların ilkökul ve lise, ayrıca lisansüstü mezunu olanların ortaokul mezunu olan katılımcılara; altıncı önerme için önlisans ve lisansüstü mezunu olanların ilkökul ve lise mezunu olan katılımcılara; yedinci önerme için ilkökul, lise ve önlisans mezunu olanların lisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcılara; sekizinci önerme için lise, önlisans, lisans ve lisansüstü mezunu olanların ilkökul ve ortaokul, aynı zamanda lisansüstü mezunu olanların lise, önlisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcılara ve son olarak dokuzuncu önerme için önlisans mezunu olanların ilkökul; lisans ve lisansüstü mezunu olanların ilkökul ve lise mezunu olanlara oranla daha fazla katıldıkları görülmektedir. Burada özellikle dikkat çeken nokta katılımcıların yaşlı bireylerin yeni yaşam şartlarına uyum sağlayamadıklarını belirttikleri ve yapılan araştırmalarda da (Genç ve Dalkılıç, 2013; Çolak ve Özer, 2015) benzer bulgulara rastlandığı görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Meslek Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri
(1:SerbestMeslek_N:20; 2:İşçi_N:15; 3:Memur_N:50; 4:Öğretmen_N:191;
5:Akademisyen_N:10; 6:Emekli_N:6; 7:Öğrenci_N:71; 8:Diğer_N:77; Toplam_N:440)

Önermeler	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması		F	p	LSD
	Gruplar Arası	Grup İçi	Gruplar Arası	Grup İçi			
Belli bir yaşa gelmiş bireylerin (65 yaş ve üzeri) yaşlı olduğunu düşünüyorum.	17,36	496,52	2,48	1,14	2,158	0,037	1-2:4;1-7
Yaşlı bireyler sürekli hasta olurlar.	11,93	349,04	1,70	0,80	2,111	0,041	1-6; 3,4,5,8-2;3,4,5,8-6

Yaşlı bireyler gerekli durumlarda (toplumsal, ekonomik, politik vb.) doğru karar veremezler.	12,11	306,10	1,73	0,70	2,441	0,018	4-1;4-7
Sosyal ilişkiler konusunda yaşlı bireyler isteksizdirler.	13,98	345,95	1,98	0,80	2,495	0,016	4-6;4-7;5-6
Cinsiyete göre (kadın, erkek) yaşlı bireyler farklı zorluklar yaşarlar.	13,04	321,17	1,86	0,74	2,507	0,016	1-4;1-6;3-4;3-6;7-4
Yaşlı bireylerin hem aileye hem de devlete yük olduğunu düşünüyorum.	6,89	172,88	0,98	0,40	2,460	0,017	4-7;8;5-1;5-3;5-8
Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum.	15,23	280,16	2,17	0,64	3,355	0,002	3-2;4-1;2;4-7;8;5-1;2;5-7;8;7:8-2

Tablo 9’da verilen önermeler için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Post-Hoc LSD testi sonuçlarına göre; katılımcıların meslek değişkeni bağlamında etkilendiği bulunmuştur. Verilen birinci önermeye ilişkin serbest meslekten olan katılımcıların işçi, memur, öğretmen ve öğrencilere; ikinci önerme için serbest meslekten katılımcıların emeklilere; memur, öğretmen, akademisyen ve diğer meslek sahibi olanlar işçi ve emeklilere; üçüncü önerme için öğretmenlerin serbest meslek ve öğrencilere; benzer şekilde dördüncü önerme için öğretmenlerin emekli ve öğrencilere; akademisyenlerin de emeklilere; beşinci önerme için serbest meslekten ve memur olanların öğretmen ve emeklilere; öğrencilerin de öğretmenlere; altıncı önerme için öğretmenler öğrenci ve diğer meslekten olanlara; akademisyenler serbest meslek, memur, öğrenci ve diğer meslekten olanlara; son olarak yedinci önerme için memur olanlar işçi olanlara; öğretmen ve akademisyenler serbest meslek, işçi, öğrenci ve diğer meslekten olanlara; öğrenciler ve diğer meslekten olanlar da işçilere oranla daha fazla katıldıkları görülmektedir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken bulgu, yaşlı bireylerin sosyal ilişkiler bağlamında isteksiz olmadıkları yönünde ortaya çıkan sonuç ve alanyazında da belirtildiği gibi güçlü sosyal ilişkilerin yaşlı bireylerin yaşam doyumunu artırıcı bir etki yarattığı (Çilingirlioğlu ve Demirel, 2004; Görgün-Baran vd., 2007: 11, Takahashi vd., 1997: 417, aktaran İçli, 2010: 10) tespitinin yapılmasıdır.

Tablo 10. Katılımcıların Yaşadıkları Şehir Değişkenine Göre Yaşlı Bireylere İlişkin Görüşleri (1:İstanbul_N:216; 2:Kocaeli_N:36; 3:Ankara_N:34; 4:Mersin_N:22; 5:Muş_N:21; 6:Kahramanmaraş_N:15; 7:Kars_N:14; 8:Diğer_N:82; Toplam_N:440)

Önermeler	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması		F	p	LSD
	Gruplar Arası	Grup İçi	Gruplar Arası	Grup İçi			
Yaşlı bireylerin topluma herhangi bir katkısı yoktur.	6,02	170,51	0,86	0,39	2,181	0,035	1-7;3-7;8-1;8-2;8-7
Yaşlı bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiğini düşünüyorum.	9,65	285,74	1,37	0,66	2,084	0,044	1-2;4-8-2

Tablo 10’da verilen iki önerme için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Post-Hoc LSD testi sonuçlarına göre; katılımcıların yaşadıkları şehir değişkeni için söz konusu önermelerden etkilendiği bulunmuştur. Bu bağlamda verilen birinci önermeye ilişkin yaşadıkları şehir İstanbul ve Ankara olan katılımcıların Kars ilinde yaşayanlara; yaşadıkları şehri diğer olarak belirten katılımcıların da benzer şekilde İstanbul, Kocaeli ve Kars ilinde yaşayanlara göre; ikinci önermeye ilişkin ise İstanbul, Mersin, Muş, Kahramanmaraş, Kars ve Diğer illerde yaşayan katılımcılar Kocaeli’nde yaşayanlara oranla daha fazla katıldıkları görülmektedir. Söz konusu bu sonuçlar Doğu-Güneydoğu kültüründe yaşlı bireylere daha çok değer verildiği ve saygı duyulduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca farklı kültürlerde yaşlı bireylere veya yaşlanma olgusuna yönelik farklı bakış açılarının olduğu (Köse ve Erkan, 2014; Nazlı, 2016), geleneksel ve modern/batı toplum adlandırmaları ekseninde yapılan tartışmalarda söz konusu bu farkın belirtildiği görülmektedir.

Sonuç ve öneriler

Bireylerin yaşlılara bakış açısını birçok etken belirlemekte ve yaşlılık toplumsal farklılıklardan kaynaklı olarak farklı biçimlerde algılanabilmektedir. Bu yüzden çalışmada ötekileştirilme tartışmaları bağlamında yaşlılık ve yaşlılığa bakış açısı arasındaki ilişki incelenmek amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler ışığında konu sosyolojik ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle farklı yaş grubundaki bireylerin yaşlılığa bakış açıları; cinsiyet, yaş, mezuniyet durumu, meslek, yaşanan şehir ve birlikte yaşanan yaşlı bireyin olması değişkenleri bağlamında incelenmiştir. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen “Ötekileştirilme Tartışmaları Bağlamında Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakış Açısı Anketi” kaynaklar taranarak hazırlanmış ve verilerin toplanması için kullanılmıştır. Bu bağlamda ulaşılan verilerden ilki katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yaşlı bireylere yönelik olumlu bir bakış açısına sahip oldukları yönündedir. Toplumun olumlu bir bakış açısına sahip olması kültürel bir olgu olarak düşünülebilir. Benzer şekilde farklı yaş gruplarındaki katılımcıların, yaşlı bireylerin aileye ve devlete yük olmadıklarını belirttikleri, yaşlı

bireylerin sadece ibadet etmeleri gerektiği, topluma herhangi bir katkıları olmadıkları ve günlük hayatta yer almamaları gerektiği önermelerine katılmadıkları görülmüştür.

Diğer taraftan ulaşılan sonuçlardan dikkat çekenler; farklı yaş gruplarındaki katılımcıların büyük çoğunluğu yaşlı bireylerin ailelerine ve çevrelerindeki insanlara tecrübeleriyle yardımcı olduklarını, yaşlı bireylerin cinsiyetlerine bağlı olarak farklı zorluklar yaşadıklarını, belli bir yaşa gelmiş (65 yaş ve üzeri) bireylerin yaşlı olarak tanımlandığını ve yaşlı bireylerin çalışma hayatında öncelik almaması gerektiğini belirttikleri şeklindedir. Genel olarak katılımcıların yaşlı bireylere yönelik olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmesine rağmen, çalışma hayatına katılma ile ilgili olumsuz bir görüşün olması yaşlılara karşı bir ötekileştirmeden söz edilebileceği şeklinde yorumlanabilir. Bunların yanı sıra kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre yaşlı bireylerin farklı sorunlar yaşadıklarını belirttikleri; yaşlı bireylerle birlikte yaşayan katılımcıların yaşlıların sürekli hasta oldukları, toplumda gerekli saygıyı duydukları, diğer yaş grubundaki bireylerle anlaşamadıkları, yeni yaşam şartlarına uyum sağlayamadıkları ve yaşlı bireylerle yaşamanın zor olduğu yönünde görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Farklı yaş grubundaki bireylerin yaşlı bireylerle yaşamanın zor olduğunu ve sürekli hasta oldukları yönünde bir görüş belirtilmeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca farklı yaş, mezuniyet durumu, meslek grubu ve farklı şehirlerde yaşayan bireylerin farklı bakış açılarına sahip oldukları ortaya çıkmış, yaşlı bireylerin aile veya toplum için bir yük olarak görülmedikleri belirlenmiştir. Ulaşılan bu sonucun toplumsal bir görüş farklılığından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Genel olarak katılımcıların yaşlı bireylere yönelik olumlu görüşlere sahip oldukları çıkan sonuçlarda görülmesine rağmen, salgın döneminde özellikle 65 yaş ve üzeri bireylerin sokağa çıkmasının yasaklanması ve hedef olarak gösterilmelerinden sonra toplumda farklı tepkilere maruz kaldıkları görülmüştür.

Sonuç olarak yaşlı bireylere bakış açısının farklı değişkenler bağlamında farklılık gösterdiği görülmüştür. Söz konusu farklılıklar bireylerin birbirlerini ötekileştirmelerine ve farklı sorunların ortaya çıkmalarına sebep olabilir. Bireylerin ötekileştirilmelerinin ve ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçmek için öncelikle yaşlı bireylerin günlük yaşamda aktif olmaları sağlanmalı; yaşlı bireylere saygı, ötekileştirmeme ve damgalamama konuları eğitim-öğretim programlarında ve her türlü medya aracında yer almalıdır. Ayrıca yaşlılığın olumsuz bir durum olmadığı, tüm bireylerin yaşayacakları bir gerçeklik olarak kabul gördüğü ve kültürel, sosyal, ekonomik hayata katılım sağlamaları yönünde politikaların geliştirilmesi sağlanmalıdır. Öte yandan tüm yaş gruplarındaki bireylere yönelik çalışmaların yapılmasının yanı sıra; yaşlı bireylerin yaşadıkları her mekân, huzurevi, hastane ya da bakım evlerinde kalan bireylerle çalışmaların yapılması yaşlılık ile ilgili olumsuz bir algının oluşmasına engel olması açısından önerilmektedir.

Kaynakça

- Ak, Muammer (2016) Yaşlılık olgusu üzerine uygulamalı bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Şubat 2016 Cilt: 9 Sayı: 42 Issn: 1307-9581. (www.sosyalarastirmalar.com, Erişim Tarihi: 02.04.2020).
- Akçay, Cengiz (2011) *Yaşlılık: Kavramlar, kuramlar ve yaşlılığa hazırlık*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Aker, Servet, Dündar, Cihad, & Pekşen, Yıldız (2007) Sokaktakiler, yazılı basın ve damgalama. *Aile ve Toplum Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, Yıl 9, Cilt 3, Sayı 11.

- Aközer, Mehmet, Nuhrat, Cenap, & Say, Şebnem (2011) Türkiye’de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Aile ve Toplum Dergisi*, Yıl:12,Cilt:7,Sayı:27, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, s.103-129.
- Akşit, Bahattin, Eşme, İsa, Akşit, Belma, & Telman, Nursel (2009) *Mardin’in Bilge (Zankırt) Köyü’ndeki katliam olayının sosyolojik, eğitimsel ve psikolojik analizi ve uygulama olanaklarının değerlendirilmesi: Bir keşif araştırması*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Raporu. Maltepe Üniversitesi.
- Altay, Birsen, & Aydın, Tuğba (2013) Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2015;12 (1): 11-18. DOI:10.5222/HEAD.2015.011.
- Alver, Füsün (2008) Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:26, Kış-Bahar 2008, s.223-248.
- Arun, Özgür (2015) *Eşitsizliklerin kavşağında: Çağdaş Türkiye’de yaşlılık ve sağlık (Intersecting inequalities: Aging and health in contemporary Turkey)*, in Alptekin, D., (Ed.), *Hasta Toplum*, Nobel Yayınları: Ankara, pp.125---144. ISBN: 9786053201205.
- Arun, Özgür (2016) Çağdaş Türkiye’de yaşlılık ve eşitlik (Aging and inequality in contemporary Turkey). *Mediterranean Journal of Humanities*, mjh.akdeniz.edu.tr VI/2 (2016) 29-48. DOI: 10.13114/MJH.2016.287.
- Arun, Özgür, & Pamuk, Deniz (2014) Kurumsal bakım sektöründe ageism: Yaşlı bakım personelinin yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin ayrımcı tutumlarının nedenleri ve müdahale önerileri. *Mediterranean Journal of Humanities*, mjh.akdeniz.edu.tr. IV/2, 2014, 19-33. DOI: 10.13114/MJH.201428426
- Baudrillard, Jean (2002) *Tam ekran*. (Bahadır Gülmez, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baybora, Dilek (2010) Çalışma yaşamında yaş ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yaş ayrımcılığı düzenlemesi üzerine. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 24, 33-58.
- Bodner, Ehud, & Lazar, Aryeh (2008) Ageism among Israeli students: Structure and demographic influences. *International Psychogeriatrics*, 20(5), 1046-1058. DOI: 10.1017/S1041610208007151.
- Boz, Hayat, Gökçe, Nagihan, Özüstün Kral, Aysu, Mutlu, Ercan, Selvi, Nurcan, Ünlü, Derya, & Yılmaz, Gülçin (2017) Sağlık bilimleri fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Kastamonu Sağlık Akademisi*, Nisan 2017, Cilt: 2, Sayı:1.
- Canpolat, Ömer (2020) *Aynı dili konuşamama–ötekileştirilme–yabancılaşma üçgeninde sıkışmalar: Ortaokul ve lise öğrencilerinin durumları (İstanbul ve Batman’da yapılan karma çalışma, 2019)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, W. John (2014) *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çakır, Özlem (2008) Türkiye’de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-47.
- Çilingirlioğlu, Nesrin, & Demirel, Simge (2004) Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı (Aging and ageism). *Türk Geriatri Dergisi*, 7(4). 225-330.
- Çolak, Murat, & Özer, Yunus Emre (2015) Sosyal politika anlamında aktif yaşlanma politikalarının ulusal ve yerel düzeydeki analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, 14(55), 115-124.

- Dağ, Adem (2016) Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlılık ve sosyal dışlanma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 28, 2016, s. 480-500.
- Ersanlı Kurtman, & Kalkan, Melek (2008) *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Genç, Yusuf, & Dalkılıç, Pelin (2013) Yaşlıların sosyal dışlanma sendromu ve toplumsal beklentileri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science–JASSS*, 6, 461-482.
- Gething, Lindsay, Fethney, Judith, McKee, Kevin, Persson, Lars-Olaf, Goff, Marilyn, Churchward, Margaret., et al. (2004) Validation of the reactions to ageing questionnaire: assessing similarities across several countries. *Journal of gerontological nursing*, 30(9), 47-54. <https://doi.org/10.3928/0098-9134-20040901-09>.
- Giddens, Anthony (2008) *Sosyoloji*. (C. Güzel ve H. Özel, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2014) *Modernite ve bireysellik-Kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum*. (Ümit Tatlıcan, Çev.). 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Goffman, Erving (2018) *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. (Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. Ağırnaslı, Çev.). 3. Baskı. Ankara: Heretik Yayınları.
- Göktaş, Hanife (2019) *Ankara ilinde yaşayan 45 yaş ve üzeri kişilerin yaşlılık beklenti ve algılarının sosyo-demografik özellikler itibarıyla incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gönüllü Taşkesen, Canan (2017) Kırsal ve kentsel alanlarda yaşlanma, yaşlılık ve yaşlılar: Denizli ili örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 92-124.
- Güler, Çağatay (1998) Yaşlılıkta tanımlar ve yaşlılık üstüne söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics Geriatri*, 1 (2): 105.
- Güven Şefika Dilek, Ucakan Muz, Gamze, & Ertürk, Nuriye Efe (2011) Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı değişkenlerle ilişkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012; 15: 2.
- Habermas, Jürgen (2012) “Öteki” olmak “öteki”yle yaşamak: *Siyaset kurumu yazuları* (İlknur Aka, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Herdman, Elizabeth (2002) Challenging the discourses of nursing ageism. *International Journal of Nursing Studies*, 39/1, 105-114.
- Hweidi, Issa M., & Al-Hassan, Musa Ali (2005) Jordanian nurses' attitudes toward older patients in acute care settings. *International Nursing Review*, 5/3, 225-232.
- İçli, Gönül (2010) Yaşlılar ve yaşlılığın değerlendirilmesi: Denizli ili üzerine niteliksel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 3(1-2), 1-13.
- İletmiş, Tolga, & Arpacı, Fatma (2017) 45-59 yaş grubu bireylerin yaşlılık dönemlerine ilişkin beklentilerini belirleyen ilişkiler. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES*, 4(1), 49-62, 2017.
- Kaçan, Havva, Dibekli, Eşref, & Akkan, Kübra (2015) Toplumda yaşayan bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutum düzeylerinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2): 8-15, (2018), ISSN 1308-5816.
- Kalaycıoğlu, Sibel, Tol, Uğraş Ulaş, Küçükural, Önder, & Cengiz, Kurtuluş (2003) *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları 5.

- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Karaağaç, Gülcan, Temel, Ayla Bayık, & Yıldırım, Jülide Gülizar (2018) Gençlerin yaşlılığa ilişkin algıları, tutumları ve bakış açılarının incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 32-41.
- Karasar, Niyazi (2005) *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, Deniz (2008) Bir ötekileştirme pratiği olarak basında eşcinselliğin sunumu: Hürriyet ve Sabah örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 1, Mart 2011.
- Koroğlu, Cemile Zehra, & Koroğlu, Muhammet Ali (2015) Mekânın dönüşümü ve yaşlılık üzerine: Kentleşme ve yaşlılık olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015 (8) 41:812-821.
- Köse, Gülşah, Ayhan, Hatice, Taştan, Sevinç, İyigün, Emine, Hatipoğlu, Sevgi, & Açık, Cengiz Han (2014) Sağlık alanında farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 2015;57: 145-151. DOI: 10.5455/gulhane.152591.
- Köse, Neşe, & Erkan, Nilgün Çolpan (2014) Kentsel mekân örgütlenmesinin yaşlıların kentsel etkinlikleri üzerindeki etkisi, İstanbul ve Viyana örneği. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 31(1). Gale Academic OneFile (Erişim Tarihi: 06 Nisan 2020).
- Kurubaş, Erol (2008) Etnik sorunlar: Ulus-devlet ve etnik gruplar arasındaki varoluşsal ilişki. *Doğu Batı Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 44, Şubat-Mart-Nisan 2008. ISSN: 1303-7242.
- Kuyucuoğlu, İsa (2015) Sosyolojinin kuruluşunu etkileyen düşünce akımları ve klasik sosyolojide yöntem tartışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 674-687.
- Loretto, Wendy, Duncan, Colin, & White, Phil J. (2000) Ageism and employment: Controversies, ambiguities and younger people's perceptions. *Ageing & Society*, 20(3), 279-302. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0144686X00007741>.
- Minichiello, Victor, Browne, Jan, & Kendig, Hal (2000) Perceptions and consequences of ageism: Views of older people. *Ageing & Society*, 20(3), 253-278. DOI:10.1017/S0144686X99007710.
- Morrison, Toni (2019) *Ötekilerin kökeni*. (Ceren Demirdöğdü, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Nahya, Zeliha Nilüfer (2011) İmgeler ve ötekileştirme: Cadılar, yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 27-38.
- Nazlı, Aylin (2016) Yaşlanma, birey ve toplum: Yaşlanmaya sosyolojik bakış. *Ege Tıp Dergisi (Ege Journal of Medicine)*, 2016; 55 (Ek Sayı/Supplement): 1-5.
- Öğüt, Serdal, Düzen, Kerime Öğüt, & Polat, Mümin. (2015). Huzurevlerinde yaşayan yaşlıların yerinde yaşlanma konusundaki duygu ve düşünceleri. *MCBU-SBED*, 2017, 4(1): 522-526.
- Palmore, Erdman (2001) The ageism survey: First findings. *The gerontologist*, 41(5), 572-575.
- Parlak, İsmet (2015) *Öteki'nin var olma sancısı: Türk politik kültüründe şeytanlaştırma eğilimleri*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Selçuk, Senem Sönmez (2012) Postmodern dönemde farklılığın kutsanması ve toplumun parçacılaştırılması: Öteki ve ötekileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 77-99.

- Sinav, Ahmet (2020) Genç-yaşlı, orta-yaşlı ve ileri-yaşlı bireylerin sosyal medya kullanım davranışlarının karşılaştırmalı analizi: Eskişehir ili örneği. *Etkileşim*. 5. 116-145.
- Sipahi, Beril, Yurtkoru, E. Serra, & Çinko Murat (2008) *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Slattery, Martin (2014) *Sosyolojide temel fikirler*. (Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz, Yayına Hazırlayanlar). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Soderhamn, Olle, Lindencrona, Catharina, & Gustavsson, Siw Merit (2001) Attitude toward older people among nursing students and registered nurses in sweden. *Nurse Education Today*, 21/3, 225-229.
- Şahin, Hande, & Demirel, Barış (2018) Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 59 Ekim 2018. Issn: 1307-9581 <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2720>, www.sosyalarastirmalar.com, Erişim Tarihi: 26.03.2020).
- Tekin Kaya, Nedret, & Örsal, Özlem (2017) Sosyal bir sorun: Yaşlı ayrımcılığı. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 2018(4):16, 1350-1355, ISSN:2587-1587.
- Topaz, Maxim, & Doron, Israel. (2013). Nurses' attitudes toward older patients in acute care in Israel. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 18/ 2. DOI: 10.3912/OJIN.Vol18No02PPT01.
- Turner, Bryan S. (2014). *Klasik sosyoloji*. (İdil Çetin, Çev.). 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tutan, Osman, & Üstün, Berna (2009) Yaşlılık ve yaş dostu kentler: Eskişehir. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2009 (1): 1-23.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2019*. (<http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2020). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *İstatistiklerle yaşlılar 2019*. (<http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28.04.2020). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Ünalın, Demet, Soyuer, Ferhan, & Elmalı, Ferhan (2012) Geriatri merkezi çalışanlarında yaşlı tutumunun değerlendirilmesi. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, (3), 115-120.
- Van den Heuvel, Wim J., & Van Santvoort, Marc M. (2011) Experienced discrimination amongst European old citizens. *European Journal of Ageing*, 8(4), 291-299.
- World Health Organization (WHO), (2017). *Guidelines on integrated care for older people*. (<http://www.who.int/ageing/publications/guidelines-icope/en>, Erişim Tarihi: 02.03.2018).
- Yelboğa, Nurullah (2018) Yaşlı ayrımcılığı ve kadının dışlanması. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 51-64.
- Yetiş, Gülsüm, & Gürbüz, Perihan (2018) Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlılık kavramı ve yaşlılar hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(1), 26-33.
- Yıldız, Recep, Ömeroğlu, Gözde, & Terim, Nur (2017) Yaşlı penceresinden yaşlı ayrımcılığı: Bursa ve Yalova örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 313-329.